

Česko německé diskusní fórum

Setkání navazující na výroční konferenci v Pasově 2011

Diskusní setkání dne 20. června 2012 v Praze, Ústav mezinárodních vztahů.
„Nic jiného než trh? Co zbudě z evropské integrace po krizi eura? “
Autoři zprávy: Dr. Jennifer Schevardo, Dr. Gereon Schuch

Nic než euro?

„Evropa – ano nebo ne?“ Toto polarizující vyostření situace bylo v uplynulých měsících možno stále častěji zaslechnout i si přečíst. V jeho pozadí stojí většinou populismus – se svým běžným zveličováním – motivovaný politikou stran. Nelze však popřít, že vzhledem k trvání a komplexnosti krize, v níž EU vězí, vidí její budoucnost stále více lidí kriticky. Důvodem k tomu je zajisté to, že aktuální situace je pro většinu občanů již jen stěží pochopitelná. Dokonce ani finančně političtí experti se nedokážou dohodnout, jakých opatření a mechanismů se pro záchranu eura chopit. Pomocí detailů a diferencování se ale nedají získat hlasy voličů, ani prodávat noviny. Neobjektivní vyhocování situace je proto oblíbeným prostředkem diskuse o postoji politického protivníka. Kdo neobhájí vlastní iniciativu k možné záchraně jednotné měny Společenství, je líčen jako odpůrce veškeré integrace. Etablovaná zařazení přitom zjevně pozbývají platnosti. Německá vláda, která byla celá desetiletí hlavním motorem evropské integrace, je již několik měsíců nucena vypořádávat se s výtkami o blokování procesu ozývajícími se z různých stran, protože se kancléřka Merkelová vyslovila proti eurobondům. A náhle je Velká Británie, známá jako paralyzér Evropské unie, mezi prvními, když jde o to, žádat rázná opatření pro záchranu Společenství.

O tom, jak velice krize eura celou Evropskou unii zatěžuje, svědčí i skutečnost, že se tu v současné době o jiných tématech téměř vůbec nediskutuje. Tak například otázka o podstatě EU, o kterou by se mělo usílovat: má být EU pragmatickým, především ekonomicky definovaným účelovým spojenectvím, nebo politickými a sociálními cíli motivovanou aliancí sdílející určité hodnoty? Tento interpretační svár o finalitu evropské integrace zjednodušený touto dichotomií byl s velkou vehemencí veden již před lety. I závěrečná pódiová diskuse 1 výroční konference Česko

¹ Účastníky pódiové diskuse byli: Claudia Bandion-Ortner, bývalá spolková ministryně spravedlnosti Republiky Rakousko, Vojtěch Belling, státní tajemník pro evropské záležitosti a vrchní ředitel sekce pro evropské záležitosti Úřadu vlády ČR, Andreas Paulus, soudce Spolkového ústavního soudu, Christian

německého diskusního fóra v Pasově 2011, v níž byly zastoupeny přední osobnosti, se měla zabývat budoucností EU mezi těmito dvěma póly. Avšak žádný z řečníků se nechtěl závazně vyjádřit a všichni odkazovali na to, že ideál přirozeně musí ležet někde uprostřed a spojovat tudíž hospodářské a politicko-sociální zájmy. Dle diskutujících je však momentálně záchrana měnové unie to nejdůležitější a je jí nutno dát prioritu před všemi ostatními otázkami.

V následujících měsících pak měla Evropa možnost zažít, jak pod dojmem přetrvávající krize potlačila diskuse kolem „záchrany eura“ všechny ostatní aspekty evropské integrace. Přitom se jaksi téměř vytratilo ze zřetele, že eurozóna je jen část EU, a že země, které do ní nepatří, jsou soustavně vylučovány z této debaty. Zdá se, že dřívější společné počiny jako evropská ústava nebo rozšíření EU téměř zmizely z programu jednání i z mediálních diskursů.

Příčiny krize

S ohledem na tuto silnou přítomnost a důležitost ekonomických otázek v diskusi o směřování Evropy se zdálo být smysluplné a slibné, pozvat do Prahy na setkání, které mělo následovat po výroční konferenci diskusního fóra, dva ekonomy, kteří by se soustředili ve svých vystoupeních zcela na ekonomickou krizi, její příčiny a možná východiska. Byli vybráni přednášející, kteří neznají hospodářství pouze z akademického pohledu, nýbrž měli v průběhu svého života možnost využít své znalosti i v důležitých politických funkcích. Oba zůstávají doposud těsně spojeni s politickým životem svých zemí a jsou známi jako nezávislí experti kriticky vystupující proti svým vládám.

V případě německého řečníka se jednalo o Georga Milbradta, který byl od r. 1990 do r. 2001 ministrem financí a od r. 2002 do r. 2008 ministerským předsedou Svobodného státu Sasko. Habilitován jako docent ekonomických věd působí od r. 2009 jako mimořádný profesor pro makroekonomii na Technické univerzitě v Drážďanech a profesor pro výzkum v Informačním a výzkumném institutu pro hospodářský výzkum, v pobočce v Drážďanech. Český přednášející, Pavel Mertlík, byl od r. 1999 do r. 2001 ministrem financí České republiky. Po odchodu z aktivní politiky působí jako hlavní ekonom banky Raiffeisenbank AG, Praha a docent na Institutu ekonomických studií na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze.

Oba přednášející zahájili svůj výklad vznikem krize eura, přičemž se Mertlík více soustředil na globální kontext, tedy na proniknutí krize z USA přes Velkou Británii do Evropy, zatímco Milbradt posuzoval krizi jako genuinní s kořeny v evropském integračním procesu. Milbradt považuje takřka za

porodní chybu EU to, že společná měna nebyla zavedena teprve jako završení úspěšné politické integrace, nýbrž měla posloužit spíše jako motor integrace. V chudších zemích na jihu Evropy bylo podle Milbradta euro zavedeno předčasně, a to jako jistý druh příslibu blahobytu. Tím ale byla vytvořena měnová unie jako společenství, které se pokusilo překrýt enormní disparity mezi svými členy.

Jaká solidarita?

Pro toto společenství byla sice formulována pravidla, jak konstatuje Milbradt, ale na základě silné politické vůle spojit to, co k sobě ekonomicky ještě vůbec nepatřilo, nebyly vytvořeny žádné účinné nástroje na to, aby se důsledné dodržování těchto pravidel také kontrolovalo a jejich porušování účinně sankcionovalo. Milbradt na otázku z publika vysvětlil, že i on považuje opatření z poslední doby jakým je mechanismus stability co by součástí záchranného valu EU, nebo i fiskální pakt za nedostatečné nástroje, k tomu, aby se zajistilo zachování měnové unie, protože obě opatření opět neobsahují žádné kontrolní ani sankční mechanismy. Proti námitce vznesené během diskuse, že takováto tvrdost neodpovídá principu solidarity mezi členskými státy, ke které se hlásí EU, se Milbradt ohradil. Solidární by měli být bohatí s chudými, silní se slabými. Ale to, co se etablovalo v posledních měsících v EU je solidarita těch, kteří ctí pravidla s těmi, kdo pravidla porušují, a to on odmítá. Řecko dlouhou dobu klamně informovalo ostatní členské státy o své situaci a tím prohrálo jejich důvěru. To, že by tato země teď přesto měla být vyvázána z povinnosti sama ručit za své škody, je fatálním řešením, které, jak uvedl Milbradt, otvírá do budoucna morálnímu hazardu bránu dokořán.

Po krizi

Pavel Mertlík volil při své analýze sice méně tvrdá slova než jeho německý kolega, zastával však rovněž názor, že EU není na základě svých vlastních regulí stavu, krizi zvládnout. To vede k tomu, že vzniká interní krizový koloběh. Mertlík volil drastické obrazy k popisu toho, co by se stalo, kdyby členské státy EU nebyly schopny euro zachránit. V Evropě, prohlásil Mertlík, by mohla vypuknout situace podobná té, která panovala během krize ve třicátých letech: válka, konkurence, protekcionismus. Případný rozpad EU a jeho následky přirovnal k pádu rakousko-uherské monarchie po první světové válce.

Diskuse se ale nezastavila u těchto nanejvýš kritických analýz a ponurých prognóz. Otázku „Evropa – ano nebo ne?“ dnes již takto položit nelze. Ani kritici Evropské unie ještě zdaleka nemusejí být protivníky integrace. Milbradt a Mertlík, stejně jako většina přítomných diskutujících účastníků setkání, se nakonec ukázali jako přesvědčení přívrženci možné záchrany eura a celé evropské myšlenky. Zda by se to mohlo lépe podařit formou

federálního řešení, jakýchsi „Spojených států Evropy“ nebo spíše v Evropě různých rychlostí, tedy po rozloučení se s principem jednohlasnosti, o tom nebyl docílen žádný závěrečný konsensus. Georg Milbradt zdůraznil, že vstup do eurozóny nesmí být pro členské země jednosměrnou ulicí, tj. ani možnost vystoupení nemusí být tabu.

Co dělá Evropu Evropou

Oba přednášející shodně a jasně konstatovali: Co v současné době potřebujeme, je pozitivní evropská vize a politická vůle k důslednosti. Pouze účinné nástroje a fungující instituce umožní Společenství kontrolovat pravidla, která si samo určilo a nedodržování a absenci sankcionovat. K tomu, zdůraznil především Milbradt, je zapotřebí také více čestnosti než doposud, čestnosti upozornit druhé je jejich chyby a povolat je k zodpovědnosti stejně jako čestnosti, přiznat vlastní chyby a zodpovídat za ně.

A ostatně – nemělo by se zapomínat, že euro přeci není všechno. Jak dobře by také mohly fungovat hospodářské vztahy mezi státy EU, aniž by měly společnou měnu, ukazuje koneckonců příklad úzké spolupráce mezi Německem a Českou republikou.